

РОЗДІЛ 3 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

УДК 376-056.36:[373.3.016:331.102]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.26>

Людмила ДРОЖИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

ORCID: 0000-0002-5290-6715

Наталія НАУМЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

ORCID: 0000-0003-0658-1769

Бібліографічний опис статті: Дрожик, Л., Науменко, Н. (2022). Шляхи формування позитивного ставлення до праці у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.26>

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті розглянуто шляхи формування позитивного ставлення до праці у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Зазначено, що трудове виховання є провідним у формуванні позитивного ставлення до праці, бо саме під час трудового виховання здійснюється стимуляція різноманітної трудової діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями і формування у них сумлінного відношення до виконуваної роботи, прояву в ній ініціативи, творчості, прагнення до досягнення вищих результатів. Наголошено на тому, що головними умовами, завдяки яким дитина включається в трудову діяльність, є цікавий результат та позитивні емоції, які переживає учень. Безпосередня практична робота та її наочний результат сприяють кращому усвідомленню його власних досягнень, що є проблематичним в інших сферах діяльності.

Доведено, що рішення проблеми формування позитивного ставлення до праці лежить у формуванні мотивації та адекватної самооцінки учнів. Зазначено, що формувати їх у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями доцільно через нетрадиційні уроки та створення ситуації успіху на уроках праці. Нетрадиційні уроки активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів, глибоко зачіпають емоційно-вольову сферу, формують дух змагальності, збуджують творчі сили у дітей, розвивають творче мислення, формують мотивацію навчально-пізнавальної діяльності. Створення ситуації успіху дає дітям відчуття своєї значущості, можливості досягти значних результатів в діяльності, як окремої особистості так і колективу в цілому, відчуття віри у свої можливості, вчить правильно оцінювати свої досягнення та викликає інтерес до праці. Розкрито особливості застосування таких прийомів як «Анонсування», «Поділися успіхом», «Дати шанс», «Внесення мотиву», «Персональна винятковість», «Висока оцінка деталі», «Скритий інструктаж», «Педагогічне навіювання», «Зараження».

Ключові слова: учні з інтелектуальними порушеннями, молодші школярі, трудове навчання, мотивація навчальної діяльності, самооцінка, позитивне ставлення до праці.

Liudmyla DROZHYK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Human Health, Rehabilitation and Special Psychology, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda, Valentynivska str., 2, Kharkiv, Ukraine, 61168

ORCID: 0000-0002-5290-6715

Nataliia NAUMENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Human Health, Rehabilitation and Special Psychology, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda, Valentynivska str., 2, Kharkiv, Ukraine, 61168

ORCID: 0000-0003-0658-1769

To cite this article: Drozhyk, L., Naumenko, N. (2022). Shliakhy formuvannia pozytyvnoho stavlennia do pratsi u molodshykh shkoliariv z intelektualnymy porushenniamy [Ways of forming positive attitudes to work of junior schoolchildren with intellectual disabilities]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.26>

WAYS OF FORMING POSITIVE ATTITUDES TO WORK OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

The article deals with the ways of forming a positive attitude to work among younger schoolchildren with intellectual disabilities. It is noted that labor education is leading in forming positive attitude to work, because exactly during labor education the stimulation of various work activity of pupils with intellectual disabilities and forming of conscientious attitude to the executed work, demonstration of initiative, creativity, aspiration to achievement of the highest results are carried out. It is noted that the main conditions due to which a child is included in labor activity are an interesting result and positive emotions which the student experiences. Direct practical work and its visual result contribute to a better understanding of their own achievements, which is problematic in other spheres of activity.

It is proved that the solution to the problem of forming a positive attitude to work lies in the formation of motivation and adequate self-esteem of students. It is noted that it is expedient to form them in primary school children with intellectual disabilities because of non-traditional lessons and situations of success in labor lessons. Non-traditional lessons activate educational and cognitive activity of pupils, deeply affect the emotional and volitional sphere, form a competitive spirit, stimulate creative forces in children, develop creative thinking, and form motivation for educational and cognitive activity. Creating a situation of success gives children a feeling of their importance, the ability to achieve significant results in the activities of an individual and the team as a whole, a feeling of faith in their abilities, teaches them to evaluate their achievements and arouses interest in work. The features of such techniques as "Announcing", "Share success", "Give a chance", "Motivation", "Personal exclusivity", "High evaluation of the detail", "Hidden instruction", "Pedagogical suggestion", "Influence" are disclosed.

Key words: *students with intellectual disabilities, junior high school students, labor training, motivation of learning activity, self-esteem, positive attitude to work.*

Актуальність проблеми. Питання про роль праці у навчанні і розвитку молодших школярів з інтелектуальними порушеннями набуває в даний час особливого і важливого значення у зв'язку із труднощами у підготовці учнів до практичної діяльності. Як і нормотипові учні загальноосвітньої школи, молодші школярі з інтелектуальними порушеннями повинні перейнятися думкою про те, що кожна людина, що живе в суспільстві, зобов'язана займатися посиленою і корисною для суспільства працею. І для того, щоб підготувати таких дітей до суспільно корисної діяльності, їх потрібно навчити бачити головну мету, до якої їм треба прагнути у процесі навчання. Необхідно, щоб

бажання школяра з порушенням інтелектуального розвитку займатися певною діяльністю реалізувалося найбільш повно з опорою на їх інтереси та психофізіологічні можливості. А це можливо через формування позитивного ставлення молодших школярів до праці. І провідною ідеєю у цьому має стати поява інтересу та мотивації до трудової діяльності.

Молодший шкільний вік є найсприятливіший період для формування позитивних змін і перетворень. Тому рівень досягнень, який відчула дитина в цьому віці так важливий. Якщо в цьому віці дитина не відчує радості пізнання, у неї не сформується уміння вчитися, взаємодіяти з однолітками, то вона не буде мати впев-

неності у своїх здібностях та можливостях. В цьому віці у процесі трудового виховання молодші школярі набувають трудових навичок та вмінь, у праці розвиваються життєво важливі якості особистості. Вчителям початкової школи необхідно систематично і цілеспрямовано формувати у дітей уміння і навички самообслуговування, виховувати творчу активність, здатність орієнтуватися в різноманітні трудової діяльності людини і приділяти увагу формуванню адекватної самооцінки та мотивації до праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На всіх стадіях свого розвитку допоміжна школа приділяла велику увагу трудовому навчанню у розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Це знайшло своє відображення в навчальних планах і програмах школи. Більшість вчених бачили рішення проблеми формування позитивного ставлення до навчання та праці у формуванні мотивації та самооцінки учнів допоміжної школи. Серед таких вчених можна виділити В. Бондаря, Г. Дульнєва, В. Карвяліса, А. Корнієнко, Г. Мерсіянову, С. Мірського, Б. Пінського, Г. Плешканівську, Н. Стадненко, К. Турчинську, О. Чеботарьову та ін.

В. Бондарь, досліджуючи мотиваційну сферу учнів з інтелектуальними порушеннями, наголошував на її недостатній сформованості, що створює негативний вплив на ставлення дітей до навчання, в тому числі і трудового, та успішність в ньому. Він наголошував, що саме мотиви виступають спонуканням у навчальній діяльності учнів, і від позитивної мотивації залежить формування певних якостей особистості під час навчальної діяльності. Отже, негативне ставлення до праці, низька успішність дітей з інтелектуальними порушеннями може бути результатом не лише знижених інтелектуальних можливостей, але й недостатнім розвитком мотиваційної сфери, що в свою чергу позначатиметься на розвитку особистості дітей (Bondar, 1966).

На думку Т. Кузнецової, великий вплив на дитину з інтелектуальними порушеннями на її мотиваційну сферу, здійснює оцінка дорослого та самооцінка дитини. Оцінка діяльності дитини дорослим є важливим фактором формування її особистості. Отже, можна зазначити, що правильно організована вчителем трудова

діяльність може суттєвим образом вплинути на формування мотивів дитини. Також оцінка вчителів, поруч з якими постійно знаходяться учні з інтелектуальними порушеннями, стає для учнів оцінкою оточуючих. Через вимоги учителя діти отримують уявлення про стандарти, на які потрібно орієнтуватися під час оцінки як власних так і чужих дій, вчать співвідносити результати дій із попередніми своїми результатами, тобто встановлюють відносну норму, а потім закріплюють, покращують або погіршують досягнення.

Самооцінка у дітей з порушенням інтелектуального розвитку зазнає контрастного впливу, наприклад, занижені вимоги до дитини або радість через самий маленький успіх може сприяти формуванню завищеної самооцінки, а багаторазовий неуспіх, який діти переживають під час навчання, може привести до закріплення негативних якостей особистості (Kuznetsova, 2018). На думку Л. Виготського, підвищена самооцінка у дітей з інтелектуальними порушеннями є проявом загальної незрілості особистості (Vygotskiy, 1982). Ми бачимо, що проблема дослідження позитивного ставлення до праці учнів з інтелектуальними порушеннями залишається актуальним і важливим завданням сучасної спеціальної освіти.

Метою статті є дослідження шляхів формування позитивного ставлення до праці у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями через формування мотивації до навчальної діяльності учнів та формування адекватної самооцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування позитивного ставлення до праці у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями доцільно здійснювати під час трудового виховання, бо під час трудового виховання здійснюється стимуляція різноманітної трудової діяльності учнів і формування у них добросовісного відношення до виконуваної роботи, прояву в ній ініціативи, творчості, прагнення до досягнення вищих результатів. Зрозуміло, що формування позитивного відношення до праці не можна здійснювати без відповідного навчання трудовим умінням і навикам. Трудове навчання виступає як спеціально організований педагогічний процес, спрямований на оволодіння практичними прийомами тієї або іншої праці та формування і вдосконалення трудових

умінь і навиків. Воно здійснюється від першого класу до закінчення школи. Його зміст визначається програмою з трудового навчання для кожного класу.

Трудове навчання для дітей з інтелектуальними порушеннями у молодшому шкільному віці виконує пропедевтичну функцію щодо подальшого професійно-трудового навчання і має забезпечити досягнення ними таких показників, які відповідали б вимогам доступних для опанування даною категорією учнів видів трудової діяльності. Програма трудового навчання в початковій школі передбачає набуття учнями елементарних навичок роботи з папером, картоном, пластиліном, природними матеріалами. Вони беруть участь у вирощуванні рослин на пришкольній ділянці, доглядають домашніх тварин, квіти, виготовляють корисні речі, подарунки й іграшки для підшефного дитячого садка. Усе це вже закладає основи любові до праці, вміння й бажання працювати, сприяє розвитку інтересів і захоплень, організації корисних занять у вільний час. Крім того на всіх етапах трудового навчання вирішуються завдання трудового виховання: учнів озброюють технічними та сільськогосподарськими знаннями, у них формуються трудові вміння і навички, здійснюється психологічна та практична підготовка до праці й вибору професії.

Психологічною особливістю дітей є те, що виникнення у них інтересу пов'язане не стільки з самим предметом, скільки з можливістю діяти з ним. В праці ж і відбувається цілеспрямоване перетворення предметів у сукупність цікавих дій, з'являється можливість відчути задоволення від результатів власної діяльності. Цікавий результат і позитивні емоційні переживання є, таким чином, головними умовами, завдяки яким дитина включається в трудовий акт. В ході останнього учні встановлюють з предметом праці безпосередній зв'язок. Він об'єктивно виявляється в тому, що дитина здійснює за допомогою знаряддя праці певний вплив на предмет, цілеспрямовано змінюючи його. Закріплення цього зв'язку відбувається в свідомості дитини у вигляді засвоєння трудового вміння. Іншими словами, в учня формуються знання про спосіб трудової дії й емоційна оцінка її процесу й результату. Якщо дитина переживає успіх та задоволення від досягнутого результату, це спонукає її до повторення

трудового акту, і цей психічний стан закріплюється як форма вираження позитивного ставлення до праці.

Розвиток у школярів позитивного ставлення до праці визначається їх прагненням досягти нового результату і пережити від нього задоволення, зазнати позитивних почуттів від оцінювання дорослими і ровесниками їх діяльності.

Відчуваючи емоційну реакцію оточуючих, учні виробляють самооцінку щодо виконуваної роботи, також супроводжуючи її певними переживаннями. За умови виникнення потреби пережити задоволення від організаційно-змістових і оцінних результатів діяльності можна говорити про формування у школяра позитивного ставлення до неї. Така загальна схема перетворення дитини в суб'єкт трудового виховання. Щоб дитина включилася у трудову діяльність, у неї повинен з'явитися початковий інтерес і бажання працювати (Hutsan, Morin, Okhrimenko, 2019).

Нами було визначено, що формувати мотивацію до праці та адекватну самооцінку у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями слід через нетрадиційні уроки та створення ситуації успіху на уроках праці, що сприятиме формуванню позитивного відношення до праці.

Для розвитку мотивації і інтересу до праці можна використовувати нетрадиційні уроки, які спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, глибоко зачіпають емоційно-вольову сферу, формують дух змагальності, збуджують творчі сили, розвивають творче мислення, формують мотивацію навчально-пізнавальної діяльності. На цьому уроці вчитель може організувати діяльність класу так, щоб учні в міру своєї можливості працювали самостійно, а він керував цією діяльністю, забезпечуючи її необхідними засобами. Серед нестандартних уроків можна виділити такі: віршовані уроки; інтегровані уроки, уроки-дискусії, уроки-дослідження, уроки-звіти, уроки-змагання, уроки-мандрівки, уроки-сюжетні замальовки тощо (Bilousova, Khodosenko, Dolhoruk, 2017).

Одним із ефективних методів формування позитивного ставлення до трудової діяльності та бажання досягти у ній успіху є створення ситуації успіху. Саме забезпечення успіху під час виконання завдань на уроках трудового

навчання в молодших класах сприятиме формуванню позитивного ставлення до успіху в цілому та необхідних якостей особистості для його досягнення.

Оскільки трудове навчання є важливим та обов'язковим навчальним предметом у допоміжній школі, для цілісного формування успішної особистості учня з інтелектуальними порушеннями необхідним є впровадження ситуації успіху у процесі його вивчення. Крім того саме на уроках трудового навчання можливе найефективніше створення ситуації успіху, оскільки учні мають можливість реально оцінити свої досягнення.

Створення ситуації успіху обов'язково передбачає урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, що лежать в основі формування ставлення до успіху. Зокрема, таких: мотивація досягнення успіху, самооцінка, рівень домагань, воля, ставлення до навчання, мотиви навчання, особливості діяльності, спрямованої на досягнення успіху. Дослідження вищезазначених факторів у дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку дозволяє виділити типи ставлення до успіху та визначити їх характеристику, зокрема (Dokuchyna, 2013): учні з виразно позитивним ставленням до успіху проявляють наполегливість, старанність, систематичність у його досягненні; учні з зацікавленим ставленням до успіху в цілому свідомо прагнуть досягти успіху та докладають для цього зусилля, проте роблять це несистематично, схильні до переоцінки своїх можливостей, прояву самовпевненості; учні з недостатньо виразно позитивним ставленням до успіху характеризуються недостатньою усвідомленістю та несистематичністю його досягнення, невпевненістю у собі, своїх можливостях та як результат малою активністю; учні з байдужим ставленням до успіху характеризуються відсутністю потреби та пасивністю у досягненні успіху.

Тобто, успіх – це імпульс до активної роботи, емоційне благополуччя, становлення особистості, залог позитивного відношення до навчання, до праці, розвиток позитивної мотивації, а уроки праці – ефективний плацдарм для створення ситуації успіху. Кожен етап уроку дає можливість реалізувати різні прийоми створення ситуації успіху з урахуванням ставлення до успіху учнів з порушенням інтелекту.

Крім того безпосередня практична робота та її наочний результат сприяють кращому усвідомленню власних досягнень, що є проблематичним в інших сферах діяльності.

Зважаючи на той факт, що молодші школярі з порушенням інтелектуальної сфери більшою мірою зацікавлені не змістом, а процесом роботи на уроках трудового навчання, першочерговим завданням вчителя для створення ситуації успіху є зацікавлення їх змістом практичної діяльності. З цією метою доцільно використовувати різні методи формування пізнавального інтересу, що забезпечить стимулювання учнів до досягнення успіху шляхом включення у цікаву діяльність. Саме наявність інтересу до сутності роботи створюватиме умови до формування свідомого ставлення до успіху в ній. Для цього ефективним є використання цікавих фактів, історій, завдань.

Важливо також пов'язувати матеріал, що вивчається з безпосереднім досвідом дітей, що підвищуватиме їхній інтерес до сутності та результату практичної діяльності, а не лише процесу.

З педагогічної точки зору ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване співвідношення умов, при яких створюється можливість досягнути значних результатів в діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. На нашу думку, потрібно дати можливість кожному з учнів пережити радість досягнення, усвідомити свої можливості, навчитися правильно оцінювати свої досягнення, повірити в себе та бути вмотивованими до навчальної діяльності, зацікавитися працею.

Також ефективним є застосовування колективних форм навчання. В даному випадку діє принцип «Одна голова добре, а дві краще». Частина дітей, на жаль, відчуває невпевненість у собі, у власних силах, працюючи самотійно, а до особливостей дітей з інтелектуальними порушеннями можна віднести те, що ці діти недостатньо комунікабельні і схильні до монотонної роботи, тому дітям потрібно навчитися взаємодіяти один з одним. Пропонується організовувати роботу в парах, або в групах. В цьому випадку діти отримують можливість спілкуватися один з одним та виконувати роботу разом, допомагати один одному, це дає їм можливість справитися успішно із завданням. Можна створювати змагання між групами, хто швидше

і краще справитися із завданням. Це в свою чергу дозволяє оживити заняття та реалізувати комунікативні потреби в учнів.

Велике значення в створенні ситуації успіху має загальна морально-психологічна атмосфера в класі, оскільки це в значній мірі знімає відчуття невпевненості, страху приступити до складних завдань. Якщо вчителі, які мають великий авторитет у дітей, будуть мало заохочувати їх за успіхи і більше карати за невдачі, то в результаті у них сформується і закріпиться мотив уникнення невдачі, який не стане стимулом для досягнення успіхів. Якщо, навпаки, увага з боку вчителя і більшість стимулів дитини будуть припадати на успіхи, то сформується мотив досягнення успіхів. Тому педагогічно виправдано створення у молодших школярів ситуації успіху. Технологічно це можна забезпечувати низкою операцій, які створювати вербальними та невербальними засобами. Можна використовувати підбадьорливі слова та м'які інтонації, мелодійність мови та коректність звернень, так само як відкрита поза та доброзичлива міміка, що створює у поєднанні сприятливий психологічний фон, що допомагає дитині впоратися з поставленим перед нею завданням. Зняття страху – допомагає подолати невпевненість дитини у власних силах, боязкість, страх самої справи та оцінки оточуючих. «Ми все пробуємо і шукаємо, тільки так у нас може щось вийти», «Ця робота досить легка, цей матеріал ми з вами вже проходили». Протягом усього уроку потрібно часто вимовляти слова: «добре», «відмінно», «молодець», «розумниця». Зрештою, дитина тоді починає вірити вчителю і приймати репліки як само собою зрозумілу оцінку. «Я заслужив ці слова, і весь час доводитиму, що я «молодець»!».

Під час виконання занять можна використовувати усне схвалення, а саме «Ти дуже постарався!», «Дякую за роботу!», «Хлопці, я пишаюся вами!», «Ти мене порадував!», «Вже набагато краще!», «Продовжуй також добре працювати».

Кожне виконане завдання, продукт творчості можна коментували, відмічати найменший успіх, підкреслюючи, що раніше учень не вмів цього робити, а тепер навчився. Після виконання творчих виробів пропонуємо зробити виставку продуктів діяльності школя-

рів, з якими потім ознайомити інших учнів та батьків.

На уроках трудового навчання використовувати колективну похвалу, де школярі можуть аплодувати учню, який справився із завданням краще за всіх, це навчить дітей радіти не тільки своїм успіхам, а ще й досягненням інших однокласників, сприятиме формуванню адекватної самооцінки молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Загальна радість колективу також дає можливість дітям відчувати себе задоволеним працею, стимулює її зусилля до трудової діяльності.

Після організованої групової діяльності на уроках, після виконання певних трудових операцій (ліплення, аплікації, роботи з текстильним матеріалом тощо), в кінці уроку слід надати можливість молодшим школярам з інтелектуальними порушеннями оцінити свою роботу, а потім дати можливість оцінити роботу один одного. Це допомагає і вчителю оцінити емоційний фон, який панує в класі, і учням навчитися адекватно оцінювати свою діяльність.

Під час уроків трудового навчання можна використовувати різні цікаві, нестандартні прийоми.

Приєм «Анонсування». Попереджати учнів про завдання, які вони будуть виконувати на уроці праці, щоб діти могли ознайомитися заздалегідь з такими формами роботи вдома, або скласти попередню інструкцію до виконання певного виду роботи. Це нагадує репетицію, яка дає можливість створити психологічну установку на успіх, дати впевненість у власних силах, тому як усуває синдром «раптового нападу».

Приєм «Поділися успіхом». Після оцінювання робіт, запитати тих учнів, які краще справилися із завданням: «Як ви готувалися до уроку? Що саме допомогло справитися тобі із завданням?». Такі розповіді допомагають учням ділитися успішними ситуаціями. Діти починають вчити один одного, самі себе.

Приєм «Дати шанс». При самостійному виконанні завдання учню давати можливість використати свій шанс, він може звернутися за допомогою до однокласника, або вчителя, це означає, що зниження оцінки за вироб не буде.

Приєм «Внесення мотиву». Під час групової діяльності, коли учні виконують разом творче завдання, звертатися до учня, який не

активно брав участь у роботі зі словами: «Без твоєї допомоги твоїм товаришам не впоратися». Цей прийом показує учню заради кого здійснюється ця діяльність.

Прийом «Персональна винятковість». Наприклад, під час роботи з природним матеріалом, де учням потрібно ознайомитися із властивостями природного матеріалу, сформуванню уявлення про колір, форму, розмір, розвивати тактильне сприйняття на основі формування дій обстеження природного матеріалу, кожному з молодших школярів пропонується окреме завдання з підготовки до уроку. Наприклад, звернутися до хлопчика з проханням: «Ні до кого, крім тебе, я не можу звернутися з цим проханням. Можеш назбирати на наступний урок листя, квіти, плоди, які ми будемо вивчати?», або до дівчинки з проханням, придумати цікаву казку про «Осінь» для вступної бесіди з дітьми: «Тільки ти зможеш придумати казку про «Осінь». Зможеш зробити це до наступного уроку?». Цей прийом означає важливість зусилля дитини в майбутній чи наявній діяльності.

Прийом «Висока оцінка деталі» При виконанні аплікації з паперу, вчитель може підійти до учня і сказати: «Тобі правильно вдалося зробити завдання, але похвали заслуговує лише перша частина твоєї роботи». Цей прийом допомагає емоційно пережити успіх не результату в цілому, а окремої частини завдання.

Прийом «Скритий інструктаж». Наприклад, під час вивчення теми: «Тасьма, шпагат, нитки. Виготовлення китичок з ниток». Дивлячись, що учень одразу починає виготовлення китичок з ниток, не ознайомившись з інструкцією, учню слід надати рекомендації: «Можливо, краще почати із ознайомлення з інструкцією до роботи», або «Виконуючи роботу, не забудьте ознайомитися з інструкцією». Це допомагає молодшим школярам уникнути поразки при виконанні завдання.

Прийом «Педагогічне навіювання». Наприклад, при вивченні теми: «Виготовлення стилізованої фігурки ляльки», де учням пропонується зробити ляльку-мотанку з ниток, спонукати дитину до виконання конкретних дій словами «Нам вже не терпиться почати роботу», «Так хочеться скоріше побачити ляльку-мотанку, яка вами буде створена».

Прийом «Зараження» використовувати під час уроків трудового навчання, відзначати успіх окремого учня, що стає стимулом для успіху інших.

Також для створення ситуації успіху дітям за гарні продукти творчої діяльності надавати грамоти, які вивішувати в класі на видному місці. Учні можуть вести портфоліо, в якому будуть збирати всі свої досягнення, фото, на яких відзначаються результати їх трудової діяльності.

Під час трудової діяльності застосовувати елементи змагань, вести рейтинг в класі. В кінці чверті відзначати учнів, які отримали велику кількість гарних оцінок. Результати вивішувати в класному куточку, не забуваючи відмітити успіх всіх учнів в динаміці. Це підвищує мотивацію навчання та розвиває пізнавальні інтереси, стимулює до високої результативності праці, коригує особистісні особливості, такі як тривожність, невпевненість, самооцінку, підтримує у класі сприятливий психологічний клімат, розвиває ініціативність, креативність, активність. Дійсно є і негативні сторони створення ситуації успіху. Вони полягають у тому, що учень може переоцінити свої можливості та поставити перед собою такі завдання, які будуть йому непосильні, нездійсненні. Успіх є джерелом внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, першочергова задача, яка стоїть перед сучасним вчителем у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями – створити умови для формування у молодших школярів стійкої мотивації до трудової діяльності, адекватної самооцінки, що сприятимуть позитивному ставленню учнів до праці. Використання нетрадиційних уроків під час трудового навчання та створення ситуації успіху на уроках праці це саме те, що може вплинути на мотивацію учнів, сприятиме розвитку їх пізнавальних інтересів, дозволить учням відчувати задоволення від трудової діяльності, стимулюватиме до високої результативності праці, скорегує особистісні якості такі як тривожність, невпевненість, самооцінку, сприятиме ініціативності, активності та підтримає в класі комфортний психологічний клімат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білоусова Н. В., Ходосенко І. В., Долгоруку О. П. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках природознавства засобами нестандартних уроків. *Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2017. № 3. С. 163-166.
2. Бондар В. І. Дослідження мотивів навчальної діяльності учнів допоміжної школи. *Питання дефектології*. Вип. 2. К: Рад. школа, 1966. С. 87-95.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6-ти томах / под ред В. В. Давыдова. М.: «Педагогика», 1982. 504 с.
4. Гуцан Л. А., Морін О. Л., Охріменко З. В. *Форми і методи трудового виховання учнів початкових класів : методичні рекомендації / за ред. Л. А. Гуцан. Київ, 2019. 80 с.*
5. Докучина Т. О. Створення ситуації успіху в навчально-виховній діяльності з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку : дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.03 / Тетяна Олександрівна Докучина. К., 2013. 214 с.
6. Кузнецова Т. Г. До проблеми дослідження мотиваційної сфери учнів з інтелектуальними порушеннями. *Теорія і практика сучасної психології*, 2018. № 6. С. 190-195.
7. Куліш Т. І. Процеси диференціації в початковій освіті України як підґрунтя її модернізації. «Практична філософія і Нова українська школа» : збірник матеріалів доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2019 р. С. 85-91.
8. Мерсіянова Г. М. Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей : посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 80 с.
9. Програма спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з помірною розумовою відсталістю «Трудове навчання (підготовчий, 1-4 класи)». Київ, 2010. 47 с.
10. Чеботарьова О. В. Гнатенко В. С. Трудове навчання: 1 клас: підр. для спец. загальноосвіт. навч. закл. для розумово відсталих дітей. К.: Либідь, 2016. 112 с.

REFERENCES:

1. Bilousova N. V., Khodosenko I. V., Dolhoruk O. P. (2017) Rozvytok piznavalnykh interesiv molodshykh shkoliariv na urokakh pryrodoznavstva zasobamy nestandartnykh urokov [Development of cognitive interests of junior high school students at natural history lessons by means of non-standard lessons]. *Naukovi zapysky NDU imeni M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. № 3. S. 163-166. (in Ukrainian)
2. Bondar V. I. (1966) Doslidzhennia motyviv navchalnoi diialnosti uchniv dopomizhnoi shkoly [Study of motives of learning activities of students of auxiliary school]. *Pytannia defektolohii. Vyp. 2 K: Rad. shkola*, С. 87-95. (in Ukrainian)
3. Vygot'skiy L. S. (1982) Sobraniye sochineniy [Collection of essays]: v 6-ti tomakh / pod red V. V. Davydova. M.: «Pedagogika». 504 s. (in Russian)
4. Hutsan L. A., Morin O. L., Okhrimenko Z. V. (2019) Formy i metody trudovoho vykhovannia uchniv pochatkovykh klasiv [Forms and methods of labor education for elementary school students]: metodychni rekomendatsii / za red. L. A. Hutsan. Kyiv, 80 s. (in Ukrainian)
5. Dokuchyna T. O. (2013) Stvorennia sytuatsii uspikhu v navchalno-vykhovnii diialnosti z rozumovo vidstalymy ditmy molodshoho shkilnoho viku [Creating a situation of success in educational activities with mentally challenged elementary school children]: dys. ...kand. ped. nauk : spets. 13.00.03 / Tetiana Oleksandrivna Dokuchyna. K. 214 s. (in Ukrainian)
6. Kuznetsova T. H. (2018) Do problemy doslidzhennia motyvatsiinoi sfery uchniv z intelektualnymy porushenniamy [To the problem of researching the motivational sphere of students with intellectual disabilities]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, № 6. S. 190-195. (in Ukrainian)
7. Kulish T. I. (2019) Protsesty dyferentsiatsii v pochatkovii osviti Ukrainy yak pidgruntia yii modernizatsii [Processes of differentiation in elementary education in Ukraine as a basis for its modernization]. «Praktychna filosofii i Nova ukrainska shkola» : zbirnyk materialiv dopovidei Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii, 16 travnia. S. 85-91. (in Ukrainian)
8. Mersiianova H. M. (2012) Profesiino-trudove navchannia u spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh dlia rozumovo vidstalykh ditei [Vocational and labor training in special general educational institutions for mentally challenged children]: posibnyk. K.: Pedahohichna dumka, 80 s. (in Ukrainian)
9. Prohrama spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia ditei z pomirnoiu rozumovoiu vidstalistiou «Trudove navchannia (pidhotovchyi, 1-4 klasy)» [The program of special general educational institutions for children with moderate mental delay "Labor training (preparatory, 1st-4th grades)". Kyiv, 2010. 47 s. (in Ukrainian)
10. Chebotarova O. V. Hnatenko V. S. (2016) Trudove navchannia : 1 klas [Labor training: 1st grade]: pidr. dlia spets. zahalnoosvit. navch. zakl. dlia rozumovo vidstalykh ditei. K.: Lybid, 112 s. (in Ukrainian)